



# LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

---

## SPRIEDUMS

### LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2008. gada 2. jūnijā

lietā Nr. 2007-22-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Juris Jelāgins, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Zeltaleja-1” un Jāņa Kalniņa konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.<sup>2</sup> un 28.<sup>1</sup> pantu,

rakstveida procesā Rīgā 2008. gada 13. maijā tiesas sēdē izskatīja lietu

**„Par Civilprocesa likuma 434. un 464. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 82., 86. un 92. pantam”.**

### Konstatējošā daļa

1. 1998. gada 14. oktobrī Saeima pieņēma Civilprocesa likumu, kas ir spēkā kopš 1999. gada 1. marta. Tajā vairākkārt izdarīti grozījumi.

Civilprocesa likuma 434. pants regulē apelācijas instances tiesas sprieduma stāšanos likumīgā spēkā. Laikā, kad tika ierosinātas lietas pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Zeltaleja-1” un Jāņa Kalniņa konstitucionālajām sūdzībām, šis pants noteica:

„Apelācijas instances tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā tā pasludināšanas brīdī.”

Civilprocesa likuma 464. pants, kas ietver Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta rīcības sēdes tiesisko regulējumu, lietu ierosināšanas brīdī noteica:

„(1) Senātam iesniegtās kasācijas sūdzības un protestus pēc šā likuma 460. panta pirmajā daļā paredzētā paskaidrojuma iesniegšanas termiņa izbeigšanās izskata rīcības sēdē, lai izlemtu, vai tie atbilst šā likuma 450. — 454. panta prasībām un vai ir izskatāmi kasācijas instances tiesas sēdē.

(2) Rīcības sēdē civillietu izskata Senāta departamenta priekšsēdētāja nozīmēta senatoru kolēģija, kuras sastāvā ir trīs senatori.

(3) Ja senatoru kolēģija vienbalsīgi atzīst, ka kasācijas sūdzība neatbilst likuma prasībām, tā pieņem lēmumu par kasācijas tiesvedības izbeigšanu.

(4) Ja kaut viens no senatoriem uzskata, ka lieta izskatāma kasācijas instancē, senatoru kolēģija pieņem lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai kasācijas kārtībā.

(5) Ar senatoru kolēģijas vienbalsīgu lēmumu lietu var nodot izskatīšanai kasācijas kārtībā paplašinātā Senāta sastāvā.

(6) Ja lietu nodod Senāta izskatīšanai, pēc puses lūguma ar rīcības sēdes lēmumu var apturēt sprieduma izpildi šajā lietā.

(7) Ja Senāta rīcības sēdē senatoru kolēģija pieņem lēmumu par jautājuma uzdošanu Eiropas Kopienu Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai, tā aptur tiesvedību, līdz likumīgā spēkā stājas Eiropas Kopienu Tiesas nolēmums.”

2. 2007. gada 31. oktobrī ierosināta lieta pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Zeltaleja-1” konstitucionālās sūdzības, bet 2007. gada 18. decembrī ierosināta lieta pēc Jāņa Kalniņa konstitucionālās sūdzības. Sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Zeltaleja-1” un Jāņa Kalniņa (turpmāk – Pieteikumu iesniedzēji) konstitucionālās sūdzības ir līdzīgas. Lai veicinātu abu lietu vispusīgu un ātru iztiesāšanu, saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu tās tika apvienotas.

Konstitucionālajās sūdzībās norādīts, ka Civilprocesa likuma 434. un 464. pants (turpmāk arī – apstrīdētās normas) aizskarot Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz taisnīgu tiesu, kas izriet no Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta, un esot pretrunā ar Satversmes 92. pantu kopsakarā ar Satversmes 1., 82. un 86. pantu.

**2.1. Pieteikumu iesniedzēji** uzskata, ka Civilprocesa likuma 434. pantā ietvertais tiesiskais regulējums liedzot īstenot Satversmes 92. pantā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu. Lai arī pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, tam neesot leģitīma mērķa.

Apstrīdētā norma, kas paredz apelācijas instances sprieduma stāšanos spēkā tā pasludināšanas brīdī, neatbilstot arī civilprocesa principiem. Sprieduma likumīga spēka elementi esot gan sprieduma neapstrīdamība, gan arī sprieduma izpildāmība. Savukārt apstrīdētā norma – ja tiek vērtēta kopsakarā ar citām Civilprocesa likumā ietvertajām normām, – pieļaujot, ka likumīgā spēkā stājies apelācijas instances tiesas spriedums var tikt gan pārsūdzēts kasācijas kārtībā, gan arī vēlāk atcelts. Tādējādi tiekot pieļauta tiesas sprieduma izpilde, kamēr lieta vēl nav galīgi izspriesta.

Konstitucionālajās sūdzībās uzmanība pievērsta kārtībai, kādā stājas spēkā saīsinātais tiesas spriedums, proti, tas stājās spēkā rezolutīvās daļas pasludināšanas brīdī. Tādējādi esot iespējama arī tāda sprieduma izpilde, kura pilnais teksts vēl nav taisīts. Savukārt atbilstoši Civilprocesa likuma 454. pantam spriedumu kasācijas kārtībā iespējams pārsūdzēt tikai tad, kad ir saņemts pilns spriedums.

Pieteikumu iesniedzēji pauž viedokli, ka apstrīdētā norma neatbilst arī Satversmes 82. un 86. pantam. No minētajiem Satversmes pantiem izriet, ka tiesu var spriest tikai likumā paredzētajā kārtībā. Līdz ar to katra tiesu instance varot spriest tiesu tikai tai likumā noteiktās kompetences ietvaros un augstākas instances tiesa nevarot atcelt jau spēkā stājušos zemākas instances tiesas spriedumu.

Turklāt Civilprocesa 434. pants neatbilstot Satversmes 1. pantā noteiktajam tiesiskās paļāvības principam. Valsts rīcībai vajagot būt ne vien tiesiskai, bet arī konsekventai. Tādējādi likumīgā spēkā stājies tiesas spriedums, kam saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 16. pantu ir likuma spēks, personai dodot tiesības paļauties uz to, ka šis spriedums ir galīgs un nevar tikt atcelts tikai tādēļ, ka augstākai tiesu instancei ir atšķirīgs viedoklis par tiesību normu piemērošanu. Savukārt tad, ja spriedums var tikt pārsūdzēts, to nevarot atzīt par stājušos likumīgā spēkā.

**2.2.** Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka Civilprocesa likuma 464. pants, konkrētāk – šā panta trešā daļa, ierobežojot personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Konstitucionālajās sūdzībās norādīts, ka apstrīdētā norma liedzot pārsūdzēt Senāta rīcības sēdes lēmumu un tādējādi liedzot īstenot tiesības uz lietas izskatīšanu kasācijas instancē. Šis ierobežojums esot noteikts ar likumu. Tam esot leģitīms mērķis – kasācijas instancē neizskatīt kasācijas sūdzības, kurās netiek apstrīdēta tiesību normas piemērošanas pareizība. Taču šis ierobežojums neesot atzīstams par samērīgu.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka Senāta rīcības sēde, izskatot to iesniegtās kasācijas sūdzības un pieņemot lēmumu par kasācijas tiesvedības izbeigšanu, esot pārsniegusi tai likumā noteiktās kompetences robežas un faktiski uzņēmusies kasācijas instances tiesas funkcijas. Pieteikumu iesniedzēji vērš uzmanību uz to, ka Senāta rīcības sēdes pieņemtie lēmumi par kasācijas tiesvedības izbeigšanu arī citās lietās liecinot, ka rīcības sēde dažkārt nelikumīgi piesavinās kasācijas instances tiesas funkcijas. Proti, tā vietā, lai pārbaudītu, vai kasācijas sūdzība atbilst likuma prasībām, Senāta rīcības sēde

faktiski izlemjot, vai apelācijas instances tiesa ir pieļāvusi kasācijas sūdzībā norādītos materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumus.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka tikai kasācijas instances tiesa, izskatot lietu atklātā tiesas sēdē, un tikai ar pušu pārstāvju piedalīšanos var izvērtēt apelācijas instances tiesas sprieduma likumību. Savukārt Senāta rīcības sēde esot tiesīga izvērtēt vienīgi to, vai kasācijas sūdzība atbilst Civilprocesa likuma 453. pantam, kas noteic kasācijas sūdzības saturu.

Senāta rīcības sēdes lēmumu, kas pieņemts, pārsniedzot likumā noteiktās kompetences robežas, neesot iespējams pārsūdzēt un tādējādi tiekot liegtas tiesības uz taisnīgu tiesu, tas ir, kasācijas sūdzības izskatīšanu kasācijas instances tiesā. Tomēr Pieteikumu iesniedzēji atzīst, ka pārsūdzības aizliegums izriet nevis no Civilprocesa likuma 464. panta, bet gan no Augstākās tiesas Civilprocesa likuma normu interpretācijas un piemērošanas prakses, ko Pieteikumu iesniedzēji uzskata par antikonstitucionālu.

Pie tam no Satversmes 82. panta izrietot tiesības uz lietas izskatīšanu visās trīs instancēs, ieskaitot kasācijas instanci. Savukārt Satversmes 86. pantam neatbilstot ierobežojums apstrīdēt Senāta rīcības sēdes lēmumu, ja tas pieņemts, pārsniedzot likumā noteiktās kompetences robežas.

**2.3.** Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikumu iesniedzēji pilnībā uztur savu konstitucionālajās sūdzībās izteikto viedokli. Pieteikumu iesniedzēji uzsver, ka par pamatotu nevarot uzskatīt argumentu, ka lietas izskatīšana divās instancēs pilnībā nodrošinot pušu interešu aizsardzību. Tādēļ tiesības uz lietas izskatīšanu kasācijas instancē nevarot mazināt apstākļus, ka kasācijas instances tiesa nevērtē lietas faktiskos apstākļus, bet izskata strīda likumisko pusi.

Pieteikumu iesniedzēji papildus norāda, ka Civilprocesa likuma 464. panta pirmajā daļā Senāta rīcības sēdei esot noteikta pārāk plaša kompetence, izvērtējot kasācijas sūdzības atbilstību Civilprocesa likuma 450. – 454. panta prasībām un nosakot, vai kasācijas sūdzība ir izskatāma kasācijas instances tiesas sēdē. Šāds tiesiskais regulējums pieļaujot tādu situāciju, ka tiek vērtēta ne vien kasācijas sūdzības atbilstība formālajām likuma prasībām, bet

arī kasācijas sūdzībā norādīto argumentu pietiekamība attiecībā uz materiālo un procesuālo tiesību pārkāpumiem apelācijas instances spriedumā.

**3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu,** – Saeima – norāda, ka apstrīdētās normas atzīstamas par atbilstošām Satversmes 1., 82., 86. un 92. pantam.

**3.1.** Atbildes rakstā pausts viedoklis, ka Civilprocesa likuma 434. pants atzīstams par atbilstošu Satversmei. Civilprocesa likuma 434. panta mērķis esot nodrošināt civiltiesiskās apgrozības ātrumu un pēc iespējas ātrāku sprieduma izpildi. Tomēr Saeima atzīst, ka civiltiesiskās apgrozības paātrināšana un vienkāršošana nedrīkst būt pašmērķis. Esot nepieciešams nodrošināt, lai, izpildot spriedumu pirms galīgā tiesas nolēmuma spēkā stāšanās, netiktu pārkāpts Satversmes 92. pants. Līdz ar to likumam esot jāparedz mehānismi, kas dotu iespēju mazināt apelācijas instances tiesas sprieduma neatliekamas izpildes sekas vai nodrošināt šo seku novēršanu. To nodrošinot gan Civilprocesa likuma 464. panta sestā daļa, kas paredz iespēju apturēt sprieduma izpildi, ja lieta tiek nodota izskatīšanai kasācijas instancē, gan arī šā likuma 634. pants, kas noteic sprieduma izpildīšanas pagriezieni.

Saeima uzskata, ka sprieduma izpilde nav jāsaista ar galīgā tiesas sprieduma spēkā stāšanos. Tiesas spriedumu atsevišķos gadījumos drīkstot izpildīt arī tad, ja tas nav galīgs un var tikt pārsūdzēts. Vairākos likumos esot noteikta pirmās instances tiesas spriedumu izpilde neatkarīgi no tā, vai spriedumu iespējams pārsūdzēt. Piemēram, civilprocesa ietvaros nekavējoties izpildāmi esot spriedumi par personas atjaunošanu darbā. Savukārt administratīvā procesa ietvaros uz likuma pamata nekavējoties izpildāmi esot spriedumi par personas iekļaušanu vēlētajū reģistrā vai aizliegumu (ierobežojumu) rīkot gājieni, piketu vai sapulci. Sprieduma neatliekama izpilde esot saistīta ar nepieciešamību nodrošināt svarīgu interešu aizsardzību.

**3.2.** Atbildes rakstā norādīts, ka arī Civilprocesa likuma 464. pants esot atzīstams par atbilstošu Satversmes 92. pantam. Šā panta mērķis esot Senāta

pienācīgas darbības nodrošināšana. Turklāt šajā pantā ietvertais ierobežojums atbilstot samērīguma principam, jo paredz nevis mehānisku ierobežojumu, bet vērtēšanas pienākumu Senāta rīcības sēdes ietvaros. Pie tam kasācijas sūdzība esot nododama izskatīšanai kasācijas instances tiesas sēdē, ja kaut viens no senatoriem, kas piedalās Senāta rīcības sēdē, to uzskata par nepieciešamu.

Saeima nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju paustajam viedoklim, ka Senāta rīcības sēdes lēmumam jābūt pārsūdzamam. Senāta rīcības sēdes lēmuma nepārsūdzamība izrietot no Civilprocesa likuma 441. panta, kas paredz gadījumus, kad vispār par tiesas lēmumu var iesniegt blakus sūdzību. To nevarot darīt gadījumos, kad likums šādu iespēju neparedz. Šāds princips esot ietverts visos procesuālajos likumos, reglamentējot tiesības sūdzēties par procesuālajiem jautājumiem, kas ietver arī prasības pieteikuma nepieņemšanu un atstāšanu bez virzības. Turklāt Senāta rīcības sēdes lēmuma pārsūdzēšana neesot tiesiski iespējama, jo nav augstākas tiesas instances, kur Senāta rīcības sēdes lēmumu varētu pārsūdzēt. Saeima norāda, ka Senāta rīcības sēdes lēmums nav un nedrīkst būt pārsūdzams.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija spriedumu lietā Nr. 2003-04-01 un 2006. gada 14. marta spriedumu lietā Nr. 2005-18-01, Saeima norāda, ka ir pieļaujamas un pat nepieciešamas tiesību normas, kas ierobežo personas vēšanos kasācijas instances tiesā, lai Senāta darbība un citu personu interešu aizsardzība netiktu apgrūtināta ar nepamatotām sūdzībām. Izvērtējot Senāta kompetenci, vērā ņemama esot kasācijas instances svarīgā nozīme un apstākļi, ka kasācijas instancē tiek skatīti jautājumi tikai par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību.

Saeima vērš uzmanību uz Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija spriedumu lietā Nr. 2003-04-01, kurā, atsaucoties uz Eiropas Padomes Ministru komitejas 1995. gada rekomendāciju Nr. R95(5) par apelācijas sistēmu un procedūru ieviešanu un darbības uzlabošanu civillietās un komercietās [*Recommendation No. R (95) concerning the introduction and improvement of the function of appeal systems and procedures in civil and commercial cases;*

turpmāk – Eiropas Padomes rekomendācija Nr. R (95)5], norādīts, ka valstīm vajadzētu apsvērt iespēju ieviest tādu lietu izskatīšanas kārtību, kas ļautu ierobežot to lietu skaitu, kuras pelnījušas trešo reizi tikt skatītas tiesā.

**3.3.** Vērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 82. un 86. pantam, Saeima norāda, ka tiesību normas par Senāta rīcības sēdes kompetenci un apelācijas instances tiesas sprieduma neatliekamo izpildi nekādā veidā nevar pārkāpt noteikumu, ka Latvijā tiesu spriež rajonu (pilsētu) tiesas, apgabaltiesas un Augstākā tiesa, kā arī to, ka tiesu var spriest tikai tie orgāni, kuriem šādas tiesības piešķir likums, un tikai likumā paredzētajā kārtībā. Vienlaikus Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas nav saistītas ar Satversmes 82. un 86. pantu un tādējādi šajā daļā nebūtu lietderīgi turpināt tiesvedību.

**3.4.** Saeima pauž viedokli, ka nav lietderīgi turpināt tiesvedību arī daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. pantam, jo Pieteikuma iesniedzējs, kurš lūdzis izvērtēt Civilprocesa likuma 434. panta un 464. panta atbilstību Satversmes 1. pantam, pieteikuma juridiskajā pamatojumā vispār neesot ietvēris argumentus par apstrīdēto normu atbilstību minētajam Satversmes pantam. Ņemot vērā to, ka neesot zināmi Pieteikuma iesniedzēja argumenti šim prasījumam, Saeima varot vienīgi norādīt, ka gadījumā, ja apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. pantā noteiktajām tiesībām uz taisnīgu tiesu, tās atbildīs arī Satversmes 1. pantam.

**4. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija** uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes normām.

Civilprocesa likuma 434. pantā ietvertais tiesiskais regulējums neierobežojot personas tiesības uz taisnīgu tiesu, jo atbilstoši Civilprocesa likuma 450. pantam esot iespējama apelācijas instances sprieduma pārsūdzēšana. Lietas dalībniekiem netiekot liegta strīdu izskatīšana trijās tiesu instancēs un līdz ar to netiekot pārkāptas personu likumīgās intereses un pamattiesības.



Kasācijas instancē tiekot skatīti tikai jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību. Turklāt kasācijas principam esot publiski tiesisks raksturs, jo tas ir vērsts uz tiesību normu vienveidīgu piemērošanu un iztulkošanu visā valstī. Tādēļ pārsūdzēšana kasācijas instancē esot attaisnojama tajās lietās, kuras varētu attīstīt likumu un dot ieguldījumu tā vienveidīgā interpretācijā.

Vienlaikus ministrija norāda uz nepieciešamību izvērtēt, vai lietderības apsvērumu un vienota procesuālo tiesību normu regulējuma dēļ nebūtu veicami grozījumi Civilprocesa likumā, nosakot, ka apelācijas instances tiesas spriedums stājas spēkā, kad beidzies termiņš tā pārsūdzēšanai kasācijas kārtībā un spriedums nav pārsūdzēts.

Tieslietu ministrija vērš uzmanību uz to, ka no Pieteikumu iesniedzēju paustajiem argumentiem neizriet, ka strīds būtu par Civilprocesa likuma 464. pantā ietverto tiesisko regulējumu, bet gan par apstākli, ka lēmumi Senāta rīcības sēdē dažkārt tiekot pieņemti, pārsniedzot likumā noteiktās Senāta rīcības sēdes kompetences robežas. Ministrija uzskata, ka tādējādi praksē varot rasties problēmas ar Civilprocesa likuma 464. panta interpretāciju un piemērošanu. Taču tas nenozīmējot, ka par neatbilstošu Satversmei būtu atzīstams minētajā Civilprocesa likuma normā ietvertais tiesiskais regulējums.

**5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta** (turpmāk – Senāts) **Civillietu departaments uzskata**, ka apstrīdētās normas atzīstamas par atbilstošām Satversmei.

**5.1.** Senāts uzskata, ka Civilprocesa 434. pantā ietvertais tiesiskais regulējums neierobežo personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Civilprocesuālajās tiesībās esot atzīts, ka tiesas spriedums pēc tā stāšanās likumīgā spēkā parasti nav apstrīdams un grozāms. Tomēr šis noteikums neesot absolūts. Būtiski esot tas, ka likumā noteikts arī pietiekams privātpersonas tiesību aizsardzības mehānisms gadījumam, ja apelācijas instances spriedums tiek pārsūdzēts. To

nodrošinot Civilprocesa likuma 464. panta sestajā daļā un 634. pantā ietvertais tiesiskais regulējums.

**5.2.** Senāts norāda, ka arī Civilprocesa likuma 464. pants esot atzīstams par atbilstošu Satversmes normām. Senāta rīcības sēdes uzdevums esot izvērtēt iesniegto kasācijas sūdzību atbilstību likuma prasībām un pieņemt attiecīgu lēmumu, nodrošinot, ka kasācijas instances tiesā tiek izskatītas tikai tādas kasācijas sūdzības, kuras atbilst likuma prasībām.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumiem, Senāts norāda: lai Civillietu departaments varētu pienācīgi veikt savu darbu, proti, izlemt principiālus materiālo un procesuālo tiesību normu piemērošanas jautājumus, likumdevējam iespēju robežās tas esot jāatslogo no nepamatotu sūdzību izskatīšanas. Esot svarīgi, lai Civillietu departaments varētu izskatīt lietas, kurās strīdīgs ir tieši normu interpretācijas jautājums, un lai tas būtu pasargāts no atsevišķu personu bezmērķīgas tiesāšanās.

Senāts uzver, ka atbilstoši Civilprocesa likuma 464. pantā noteiktajam tiesiskajam regulējumam kasācijas tiesvedība tiek izbeigta tikai gadījumos, kad nevienam senatoram nav šaubu par to, ka kasācijas sūdzība neatbilst likuma prasībām.

Senāts skaidro, ka senatoru kolēģija ir tiesīga izvērtēt kasācijas sūdzības atbilstību likuma prasībām. Izvērtējot kasācijas sūdzības atbilstību likuma prasībām, kasācijas sūdzības saturs rīcības sēdē esot jāizvērtē kopā ar civillietu, nepieļaujot acīmredzami nepamatotu kasācijas sūdzību nodošanu izskatīšanai kasācijas instances tiesā. Proti – Senāta kā kasācijas instances tiesas kompetencē neietilpst lietas faktisko apstākļu noskaidrošana, pierādījumu pārbaude un pārvērtēšana. Tādēļ par likuma prasībām neatbilstošām varot tikt atzītas kasācijas sūdzības, kurās ietverti tikai tādi argumenti, kas pēc savas būtības ir vērsti uz lietas faktisko apstākļu noskaidrošanu vai pierādījumu pārvērtēšanu.

**5.3.** Sniedzot informāciju par Civilprocesa likuma 464. panta piemērošanas praksi, Senāts norāda, ka izskatīšanai kasācijas kārtībā nododamo

lietu skaits ir atkarīgs no kasācijas sūdzības argumentu atbilstības likuma prasībām. Kasācijas sūdzību sastādīšanas kvalitāte un tajās ietvērto tiesību jautājumu un problēmu atspoguļojums arvien vairāk uzlabojoties. To apliecinot izskatīšanai kasācijas kārtībā nodoto lietu skaita pieaugums. 2005. gadā kasācijas tiesvedība rīcības sēdēs tika izbeigta 45,5 procentos lietu, 2006. gadā – 41,3 procentos lietu. Arī 2007. gadā turpināja pieaugt to lietu skaits, kuras nodotas izskatīšanai kasācijas kārtībā.

**6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu palāta** norāda, ka apstrīdētās normas nodrošinot Satversmes 92. pantā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu.

**6.1.** Tiesību uz likumisku un taisnīgu tiesu saturā ietilpst arī tiesības uz spēkā stājušos tiesas spriedumu, un viena no tā īpašībām esot izpildāmība. Apstākļi, ka apelācijas instances tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā tā pasludināšanas brīdī, mudina puses aktīvāk, pilnīgāk un mērķtiecīgāk izmantot tām piešķirtās procesuālās tiesības. Civilprocesa likuma 434. pantā ietvertais tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru apelācijas instances tiesas spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī, nekādā veidā neapdraudot Satversmes 92. pantā noteikto tiesību īstenošanu.

Pieļaujot spēkā stājušos spriedumu pārsūdzēšanu kasācijas kārtībā un vienlaikus ļaujot to izpildīt, tiekot panākts līdzsvars starp prasītāja subjektīvo tiesību aizsardzības nepieciešamību saprātīgā termiņā un visas sabiedrības locekļu tiesībām uz vienlīdzību likuma priekšā. Turklāt Civilprocesa likumā esot paredzēts arī sprieduma izpildes pagrieziens gadījumiem, kad izpildītu spriedumu atceļ, bet, izskatot lietu no jauna, tiek taisīts spriedums par prasības noraidīšanu.

**6.2.** Arī Civilprocesa likuma 464. pantā ietvertais tiesiskais regulējums neliedzot personai īstenot Satversmē nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu. Civilprocesa likums pamatoti piešķirot kasācijas instancei tiesības vērtēt saņemtās kasācijas sūdzības, lai noteiktu, vai tās skatāmas kasācijas instances

sēdē. Turklāt vērtēšanas procesuālā kārtība esot labvēlīga kasācijas sūdzības iesniedzējam, jo tikai ar vienbalsīgu trīs senatoru lēmumu iespējams atteikt kasācijas sūdzības izskatīšanu kasācijas instances tiesas sēdē.

Kasācijas instances mērķis un uzdevums neesot civiltiesisko strīdu izšķiršana. Tās uzdevums esot nodrošināt, lai valstī vienveidīgi tiek interpretēti un piemēroti likumi nolūkā nodrošināt personu vienlīdzību likuma priekšā. Kasācijas instancē izšķiroša nozīme esot nevis pušu subjektīvajām interesēm, bet publiski tiesiskajām interesēm. Tādēļ, lai kasācijas instances tiesa varētu sekmīgi veikt savu uzdevumu, nebūtu pareizi uzdot tai izskatīt visas saņemtās kasācijas sūdzības. Kasācijas kārtībā nebūtu jāizskata tās kasācijas sūdzības, kurās puses apstrīd apelācijas instances tiesas konstatētos faktus un pierādījumu vērtējumu, bet tikai tās kasācijas sūdzības, kurās apstrīd likuma interpretāciju un piemērošanu.

**7. Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) sniedza savu viedokli par apstrīdēto normu atbilstību Satversmei.

**7.1.** Civilprocesa likuma 434. pantā ietvertais regulējums neesot pretrunā ar Satversmes 82. un 86. pantu. Neesot pamata uzskatīt, ka šie Satversmes panti prasītu, lai ikviena lieta tiek izskatīta visās tiesu iestādēs. Līdz ar to Satversmes 82. un 86. pants neliedzot procesuālajos likumos paredzēt, ka noteiktas kategorijas lietas būtu skatāmas tikai vienā instancē vai divās instancēs. Vēl jo mazāk šie panti liedzot likumdevējam noteikt to, ka apelācijas instances tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā tā pasludināšanas brīdī, kaut arī likums vēl paredz iespēju ar zināmiem nosacījumiem iesniegt kasācijas sūdzību.

Arī Satversmes 92. pants nenosakot valstij pienākumu visās lietās paredzēt iespēju spriedumu pārsūdzēt apelācijas un kasācijas kārtībā. Vienīgi krimināllietās valstij esot pienākums nodrošināt vismaz vienu sprieduma pārsūdzības iespēju. Tāpēc tas, ka Civilprocesa likuma 434. pants paredz

apelācijas instances sprieduma stāšanās spēkā tā pasludināšanas brīdī, pats par sevi neesot pretrunā ar Satversmes 92. pantu.

Taču Satversmes 92. pantu vajagot interpretēt saistībā ar tiesiskuma principu, kas nostiprināts Satversmes 1. pantā. Viens no tiesiskuma principa elementiem esot tiesiskās noteiktības princips, kas citastarp prasa arī to, lai netiktu apšaubīti spēkā stājušies tiesas spriedumi. Tas nozīmējot, ka nevienam nav tiesību prasīt pārskatīt galīgu un spēkā stājušos spriedumu, it īpaši jau izpildītu spriedumu. Saprātīgs līdzsvars starp tiesisko stabilitāti un taisnīgumu tiktu nodrošināts tikai tad, ja spēkā stājušos spriedumu pārskatīšana būtu iespējama vienīgi izņēmuma gadījumos.

Valstij būtu jānodrošina vairāku nosacījumu ievērošana, ja lietas izskatīšanu kasācijas instancē tā vēlētos uzskatīt par izņēmuma gadījumu, kad taisnīguma interesēs tiek pieļauta jau spēkā esoša tiesas sprieduma pārskatīšana. Pirmkārt, valstij būtu skaidri jānoteic, ka kasācijas sūdzība ir izņēmuma aizsardzības līdzeklis. Otrkārt, valstij būtu jānodrošina pienācīga iesaistīto personu interešu aizsardzība. Tāpat likumdevējam būtu jāizvērtē, vai ir pamatoti attiecībā uz visām lietu kategorijām noteikt, ka apelācijas instances spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

**7.2.** Tiesībsargs norāda, ka ne Satversmes 82. pants, ne Satversmes 86. pants nenoteic, kādos sastāvos lietas tiek skatītas tiesās. Tāpat minētie Satversmes panti nenoteic lietu izskatīšanas kārtību vai lietā izlemjamo jautājumu izskatīšanas secību. Šie panti ļaujot likumdevējam noteikt, ka vispirms atsevišķā sēdē tiek lemts jautājums par kasācijas sūdzības atbilstību likuma prasībām un pēc tam, ja tā atbilst šīm prasībām, citā sēdē tiek skatīta kasācijas sūdzība pēc būtības. Tiesībsargs uzsver, ka Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt nolēmumu pārsūdzēšanas iespējas. Līdz ar to apstākļi, ka Senāta rīcības sēdes lēmums nav pārsūdzams, neesot pretrunā ar Satversmes normām.

Tiesībsargs vērš uzmanību uz to, ka konstitucionālajās sūdzībās faktiski apstrīdēts tas, kā Civilprocesa 464. pants tika piemērots, Senāta rīcības sēdē

izvērtējot kasācijas sūdzības atbilstību likuma prasībām. Proti, konkrētajā lietā rīcības sēde esot pārsniegusi savas kompetences robežas un izvērtējusi apelācijas instances tiesas spriedumu pēc būtības. Civilprocesa likuma 464. panta saturs būtībā netiekot apstrīdēts.

**8. Rēzeknes augstskolas profesors, Dr. iur. Jānis Rozenbergs** sniedza vērtējumu par apstrīdēto normu atbilstību Satversmei.

**8.1.** Neraugoties uz apelācijas instances tiesas sprieduma stāšanos likumīgā spēkā un izpildāmību, kasācijas sūdzības iesniedzējs un citi lietas dalībnieki pilnā mērā varot īstenot Satversmes 92. pantā garantētās tiesības. Civilprocesa likuma 434. pantā ietvertā norma nebūtu atzīstama par neatbilstošu arī Satversmes 82. un 86. pantam.

Apelācijas instances tiesas sprieduma stāšanās likumīgā spēkā ne mazākajā mērā neietekmējot tā pārsūdzamību kasācijas kārtībā. Kasācijas instances tiesa varot objektīvi un neatkarīgi izskatīt kasācijas sūdzību pat tad, ja tās izskatīšanas brīdī attiecīgais apelācijas instances tiesas spriedums jau ir izpildīts. Šis apstāklis neesot šķērslis kasācijas instances tiesai apmierināt kasācijas sūdzību un, ja tam ir pamats, atcelt izpildīto spriedumu un lietu nodot jaunai izskatīšanai.

J. Rozenbergs vērš tiesas uzmanību uz to, ka Civilprocesa 434. pants drīzāk neatbilstot Satversmes 1. un 91. pantam, jo gadījumā, kad tiek atcelts jau spēkā stājies apelācijas instances tiesas spriedums, netiekot nodrošināta vienlīdzīga lietas dalībnieku interešu aizsardzība.

Lai arī Civilprocesa 634. pantā noteikts sprieduma izpildes pagrieziens, likums nedodot atbildētājam nekādas iespējas šo pagriezienu legāli nodrošināt ar atbilstošiem tiesiskiem līdzekļiem. Līdz ar to izpaužoties būtiska nelīdztiesība starp pusēm. Prasītājam tiekot piešķirtas plašas iespējas nodrošināt savu prasību ar dažādiem tiesiskiem līdzekļiem gan pirms prasības celšanas tiesā, gan lietas izskatīšanas laikā. Ja prasītājs nav nodrošinājis prasību

lietas izskatīšanas laikā, to varot nodrošināt arī ar tiesas sprieduma izpildi. Tajā pašā laikā atbildētājam neesot analogu iespēju nodrošināt sprieduma izpildes pagriezienu, kad izpilde tiek uzsākta, pamatojoties uz Civilprocesa 434. pantā noteikto tiesisko regulējumu, neatkarīgi no tā, ka spriedums var tikt pārsūdzēts kasācijas kārtībā. Tāda pušu nelīdztiesība praksē nereti radot atbildētājam neatlīdzināmus zaudējumus, kas patiesībā cēlušies legālā ceļā.

**8.2.** Civilprocesa likuma 464. panta trešā daļa esot atzīstama par neatbilstošu Satversmes 82. un 92. pantam. Minētajā normā ietvertā ierobežojuma mērķi – nodrošināt, lai kasācijas instances tiesa izskatīšanai saņemtu tikai likuma prasībām atbilstošas kasācijas sūdzības, – varot sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Proti, civilprocesā pastāvot vispārējs noteikums, ka procesuālais dokuments atstājams bez virzības un tā iesniedzējam nosakāms termiņš dokumenta trūkumu novēršanai, ja attiecīgais dokuments ir nepilnīgi sastādīts pēc satura un formas. Civilprocesa likums paredzot arī kasācijas sūdzības atstāšanu bez virzības. Taču to atstājot bez virzības vienīgi tajos gadījumos, kad kasācijas sūdzībā pieļautie trūkumi attiecas uz tās formu. Netiekot pieļauta iespēja labot tās kļūdas, kuras attiecas uz kasācijas sūdzības saturu. Tas esot vienīgais gadījums civilprocesā, kad nav paredzēta dokumenta atstāšana bez virzības tajā esošo trūkumu novēršanai. Šāds izņēmums neesot lietderīgs un nepieciešams.

### **Secinājumu daļa**

**9.** Konstitucionālajā sūdzībā ietverts prasījums izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1., 82., 86. un 92. pantam.

Satversmes 82. pants noteic: „Tiesu Latvijā spriež rajona (pilsētas) tiesas, apgabaltiesas un Augstākā tiesa, bet kara vai izņēmuma stāvokļa gadījumā – arī kara tiesas.” Savukārt Satversmes 86. pants noteic: „Tiesu var spriest tikai tie orgāni, kuriem šīs tiesības piešķir likums, un tikai likumā

paredzētajā kārtībā. Kara tiesas darbojas uz sevišķa likuma pamata.” Saeima atbildes rakstā Satversmes tiesai norāda, ka nebūtu lietderīgi turpināt tiesvedību lietā daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 82. un 86. pantam, jo apstrīdētās normas ar minētajiem Satversmes pantiem neesot saistītas.

Tāpat Saeima norāda, ka neesot lietderīgi turpināt tiesvedību daļā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. pantam, jo Pieteikuma iesniedzējs, kurš lūdzis izvērtēt Civilprocesa likuma 434. panta un 464. panta atbilstību šim Satversmes pantam, pieteikumā nav ietvēris pietiekamu juridisko pamatojumu apstrīdētās normas neatbilstībai Satversmes pantam, kurš noteic, ka „Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika”.

**9.1.** Tiesvedības izbeigšanu lietā reglamentē Satversmes tiesas likuma 29. pants. Šā panta pirmajā daļā ir noteikti gadījumi, kad ar Satversmes tiesas lēmumu līdz sprieduma pasludināšanai var izbeigt tiesvedību lietā. Tomēr šis likums paredz Satversmes tiesai tiesības izbeigt lietu, bet neparedz pienākumu to darīt. Ja pastāv kāds no Satversmes tiesas likumā minētajiem apstākļiem, kas pieļauj tiesvedības izbeigšanu, tas vēl nenozīmē, ka tiesvedības turpināšana lietā nav iespējama vai nepieciešama (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. februāra spriedumu lietā Nr. 2006-09-03*).

No Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas un 19.<sup>2</sup> panta sestās daļas 1. punkta izriet, ka konstitucionālajā sūdzībā nepieciešams juridiski pamatot katras apstrīdētās normas neatbilstību pieteikumā norādītajai augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Satversmes tiesa tās līdzšinējā praksē atsevišķos gadījumos nav vērtējusi apstrīdēto normu atbilstību konstitucionālajā sūdzībā norādītajam Satversmes pantam, ja, taisot spriedumu, ir konstatējusi, ka konstitucionālajā sūdzībā nav sniegts pietiekams juridiskais pamatojums, lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību konkrētajam Satversmes pantam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 10. punktu*).

Tomēr konkrētajā gadījumā Saeima nav pamatojusi, kādēļ konstitucionālajā sūdzībā, kurā lūgts izvērtēt Civilprocesa 434. panta atbilstību



Satversmes 1. pantam, norādītie argumenti (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 112. lpp.*) nav pietiekami, lai izvērtētu šīs normas atbilstību Satversmes 1. pantam un no šā panta izrietošajiem vispārējo tiesību principiem kopsakarā ar Satversmes 92. pantā nostiprinātajām tiesībām uz taisnīgu tiesu.

**9.2.** Satversmes 92. pants noteic: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.” Lai gan konstitucionālajās sūdzībās ietverts prasījums izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību visam Satversmes 92. pantam, tomēr no konstitucionālajām sūdzībām izriet, ka konkrētajā lietā tiek apstrīdēta normu atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, kas noteic ikvienas personas tiesības aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.

Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi, ka Satversmes 6. nodaļas normas, tostarp 82. un 86. pants, ir cieši saistītas ar Satversmes 92. panta pirmo teikumu, kas paredz personai tiesības vērsties taisnīgā tiesā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.3. punktu*).

Satversmes 92. pantā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Pirmajā aspektā šis jēdziens tulkojams sasaistē ar Satversmes 6. nodaļu, otrajā – kopsakarā ar tiesiskas valsts principu, kas izriet no Satversmes 1. panta (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu, Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 8. punktu un Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.3. punktu*).

Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas. Lai pilnīgāk un objektīvāk varētu noskaidrot

atsevišķu Satversmes normu saturu, tās interpretējamās kopsakarā ar citām Satversmes normām, jo Satversme kā vienots dokuments ietekmē katras atsevišķas normas tvērumu un saturu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 30. punktu*). Konkrētās lietas ietvaros Satversmes vienotības princips liedz izvērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. pantam atsevišķi no Satversmes 1., 82. un 86. panta.

**Līdz ar to lietā apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 92. pantam vērtējama, interpretējot šajā pantā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu kopsakarā ar pārējām konstitucionālo sūdzību prasījumā norādītajām Satversmes normām.**

**10.** Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka Civilprocesa 434. pantā ietvertais tiesiskais regulējums ierobežo personai, kas vēlas pārsūdzēt apelācijas instances tiesas spriedumu kasācijas kārtībā, tiesības pilnvērtīgi un efektīvi īstenot Satversmes 92. pantā noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo spriedums stājas spēkā ar tā pasludināšanu, nesagaidot kasācijas instances spriedumu. Turklāt tas apstāklis, ka spriedums, kas tiek pārsūdzēts kasācijas kārtībā, jau ir stājies spēkā un var tikt izpildīts, var ne vien ierobežot tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu, bet arī nepietiekami nodrošināt spriedumu kasācijas kārtībā pārsūdzējušas personas tiesisko interešu aizsardzību.

Satversmes tiesa konstatē, ka konkrētajā lietā strīds ir nevis par tiesībām pārsūdzēt apelācijas instances tiesas nolēmumu kasācijas kārtībā, bet par pārsūdzības kārtības efektivitāti situācijā, kad apelācijas instances spriedums tiek izpildīts, kaut gan puses var izmantot iespēju to pārsūdzēt kasācijas kārtībā. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāvērtē, vai, veicinot civiltiesisko apgrozību un pēc iespējas ātrāku lietu izskatīšanu, tiek ievērotas personu tiesības uz taisnīgu tiesu, kas noteiktas Satversmes 92. pantā.

11. No Satversmes 92. panta pirmā teikuma valstij izriet pienākums nodrošināt neatkarīgu tiesu izveidi un paredzēt taisnīgu lietu izskatīšanas procedūru. Taču Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt iespēju spriedumu pārsūdzēt apelācijas un kasācijas kārtībā.

Satversmes tiesa jau secinājusi, ka Satversmes 86. panta pirmajā teikumā „ir ietverts pilnvarojums likumdevējam pieņemt likumus, kas piešķirtu konkrētām valsts institūcijām tiesas spriešanas funkcijas, kā arī pieņemt procesuālos likumus, kas noteiktu tiesas spriešanas kārtību” (*Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 8. punkts*). Tātad likumdevējs ir tiesīgs ar likumu noteikt, kādas lietas ir katras tiesu iestādes kompetencē un cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas. Vienlaikus jāņem vērā, ka pastāv cieša saikne starp tiesu struktūru un iespēju nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu, jo taisnīgumu nevar skatīt izolēti no efektivitātes (*Guidance for Promoting Judicial Independence and Impartiality, Office of Democracy and Governance, Technical Publication Series, January 2002, p. 5, 37*).

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu un Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu*). Valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Šis pants skaidri norāda uz to, ka konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk. Satversmes tiesas*

2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu, Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2001-08-01 secinājumu daļas 3. punktu un Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu).

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. pants noteic: „Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu [...] pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā, objektīvā, ar likumu noteiktā tiesā.” Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) ir konstatējusi, ka Konvencijas 6. pants dalībvalstīm neuzliek par pienākumu visos gadījumos izveidot kasācijas instances vai apelācijas instances tiesas. Tomēr, ja šādas tiesas tiek izveidotas, tām savā darbībā jāievēro Konvencijas 6. pants (*sk., piemēram, ECT spriedumus lietās: Decourt v. Belgium, judgement of 17 January 1970, para. 25; Staroszczyk v. Poland, judgement of 22 March 2007, para. 125; Dunayev v. Russia, judgement of 24 May 2007, para. 34*).

Tātad Satversmes 92. pants neliedz likumdevējam noteikt brīdi, kurā stājas spēkā apelācijas instances spriedums, tomēr ir jāizvērtē, vai Civilprocesa likuma 434. pantā ietvertais tiesiskais regulējums atzīstams par tādu, kas nodrošina taisnīgu un Satversmei atbilstošu lietu izskatīšanas procedūru.

**12.** Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu ierobežot, tomēr šīs tiesības nevar uzskatīt par absolūtām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.1. punktu*).

Arī ECT norādījusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas un var tikt ierobežotas. Šie tiesību ierobežojumi tomēr nevar būt tādi, kas pēc būtības liedz īstenot tiesības uz taisnīgu tiesu (*sk., piemēram, ECT spriedumus lietās: Edificaciones March Gallego S.A. v. Spain, judgement of 19 February 1998, para. 34; Garcia Manibardo v. Spain, no. 38695/97, para. 36; Staroszczyk v. Poland, judgement of 22 March 2007, para. 125*). Tādējādi gan Satversmes

tiesa, gan arī ECT nepārprotami secinājušas, ka tiesības vērsties tiesā var ierobežot tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības.

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no vissvarīgākajām personas tiesībām, tāpēc ierobežojumi šīm personas tiesībām nosakāmi tikai pašos nepieciešamākajos gadījumos (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 10. punktu*). Personas pamattiesības, arī tiesības vērsties tiesā, var ierobežot tikai Satversmē noteiktajos gadījumos, ja to prasa svarīgu sabiedrības interešu aizsardzība un ja tiek ievērots samērīguma princips.

Satversmes 86. pants noteic, ka „tiesu var spriest tikai tie orgāni, kuriem šīs tiesības piešķir likums, un tikai likumā paredzētajā kārtībā”. Skatot kopsakarā Satversmes 86. pantu un Satversmes 92. panta pirmo teikumu, secināms, ka tiesības vērsties tiesā var ierobežot, ja šāds ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, ierobežojumam ir leģitīms mērķis un ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.2. punktu*).

**Līdz ar to jāizvērtē, vai Civilprocesa 434. pantā ietvertais tiesību ierobežojums, pirmkārt, ir noteikts ar likumu, otrkārt, vai šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis, treškārt, vai ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi.**

**13.** Pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. Apstrīdētā norma ietverta Civilprocesa likumā, kas ir pieņemts un izsludināts Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

**Tātad pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.**

**14.** Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu

interesu – leģitīma mērķa – labad (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 13. punktu un Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

**14.1.** Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka Civilprocesa likuma 434. panta nepieciešamība pamatojama ar civiltiesiskās apgrozības interesēm, proti, iespējami drīzāk ļaut tiesiski rīkoties ar strīdus mantu. Lietas izskatīšana trīs instancēs bez iespējas ātrāk uzsākt sprieduma izpildi varētu būtiski apdraudēt civiltiesiskās apgrozības ātrumu (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 87. un 164. lpp.*). Senāta paustajā viedoklī norādīts, ka šīs normas mērķis esot civilprocesa efektivitātes nodrošināšana, paredzot likumā iespēju tiesas spriedumu izpildīt jau pēc tam, kad lieta ir izskatīta pēc būtības divās tiesu instancēs un ir pasludināts apelācijas instances tiesas spriedums (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 73. – 74. lpp.*).

**14.2.** Eiropas Padomes Ministru komiteja atbilstoši Eiropas Padomes Statūtu 15.b punktam ir tiesīga pieņemt rekomendācijas dalībvalstu valdībām. Lai arī šīs rekomendācijas nav juridiski saistošas, tās tiek pieņemtas jautājumos, kas tiek atzīti par dalībvalstu kopējo politiku. Eiropas Padomes Ministru komiteja 1984. gada 28. februārī pieņēmusi rekomendāciju Nr. R (84)5 par civilprocesa principiem tiesas spriešanas uzlabošanai [*Recommendation No. R (84) on the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice*] un 1995. gada 7. februārī pieņēmusi Eiropas Padomes rekomendāciju Nr. R (95)5. Minētās rekomendācijas tika pieņemtas, citastarp ievērojot nepieciešamību veicināt tiesas procesa efektivitāti, kā arī ikvienas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Viens no šo rekomendāciju pamatmērķiem ir tiesas procesa efektivitātes veicināšana. Tādējādi arī Eiropas Padome ir norādījusi uz nepieciešamību veicināt tiesas procesa efektivitāti.

**14.3.** Satversmes tiesa jau iepriekš ir secinājusi, ka mērķis nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību, var tikt atzīts par leģitīmu Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežošanas

gadījumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 8.4. punktu*). Tāpat tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt ierobežotas, lai nodrošinātu tiesu darbības efektivitāti (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 8.2. punktu un Satversmes tiesas 2004. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2004-04-01 12. punktu*).

### **Tādējādi pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis.**

**15.** Samērīguma princips prasa ievērot saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības un personas interesēm, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumīgās intereses. Līdz ar to nepieciešams izvērtēt, vai tiek nodrošināts līdzsvars starp tiesas procesa efektivitātes nodrošināšanu, no vienas puses, un personas tiesībām uz taisnīgu tiesu, no otras puses.

Lai konstatētu, vai samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmā mērķa sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu šā mērķa sasniegšanai un vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša jeb proporcionāla. Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

**16.** Legītīmā mērķa sasniegšanas labad likumdevējs noteicis, ka apelācijas instances spriedums likumīgā spēkā stājas tā pasludināšanas brīdī.

**16.1.** Sprieduma pasludināšanu reglamentē Civilprocesa likuma 433. pants, kura pirmā daļa noteic, ka apelācijas instances tiesas spriedums tiek pasludināts šā likuma 199. pantā noteiktajā kārtībā, tas ir, tādā pašā kārtībā, kā tiek pasludināts pirmās instances tiesas spriedums. Atbilstoši Civilprocesa 199. pantam spriedumu pasludina, to nolaset.

Civilprocesa 199. pants atsevišķi regulē arī saīsinātā sprieduma pasludināšanas kārtību, nosakot, ka „pasludinot saīsinātu spriedumu, tiesa paziņo datumu, kad būs sastādīts pilns sprieduma teksts”. Šajā gadījumā pilnu sprieduma tekstu tiesa sastāda 14 dienu laikā. Senāta 2005. gada 5. maija spriedumā lietā Nr. SKC-303, skaidrojot saīsinātā apelācijas instances sprieduma spēkā stāšanās brīdi, norādīts: „Atbilstoši Civilprocesa likuma 434. pantam apelācijas instances tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā tā pasludināšanas brīdī. Līdz ar to apelācijas instances tiesas sprieduma stāšanās likumīgā spēkā saistīta tikai ar pasludināšanas brīdi, bet ne ar pilna sprieduma sastādīšanu, kas netiek pasludināts” (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 30. lpp.*).

Tādējādi apelācijas instances tiesas spriedums stājas spēkā, tiesnesim to pasludinot, tas ir, nolasot tiesas sēžu zālē. Turklāt saīsinātais spriedums stājas likumīgā spēkā rezolutīvās daļas pasludināšanas brīdī, lai gan lietas dalībnieki vēl nav iepazinušies ar pilnu sprieduma tekstu un tāpat arī ar tiesas paustajiem argumentiem, kas bijuši pamatā konkrētā nolēmuma pieņemšanai.

**16.2.** Civilprocess veido vienotu publiski tiesisku attiecību sistēmu. Lai nodrošinātu tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu, Civilprocesa likumā nedrīkst būt tādas iekšējas pretrunas, kas tiesības uz taisnīgu tiesu varētu padarīt par neefektīvām. Tādējādi ir jāsalīdzina Civilprocesa likumā noteiktā kārtība, kādā stājas spēkā apelācijas instances tiesas spriedums, ar šajā pašā likumā noteikto kārtību, kādā stājas spēkā pirmās instances tiesas spriedums. Gan pirmās instances tiesas, gan apelācijas instances tiesas kompetencē ietilpst lietas faktisko apstākļu noskaidrošana, pierādījumu pārbaude un izvērtēšana. Pie tam gan pirmās, gan otrās instances spriedums var tikt pārsūdzēts augstākas instances tiesā, izņemot gadījumus, kad sprieduma pārsūdzēšanu augstākas instances tiesā likums neparedz.

No Civilprocesa likuma izriet, ka pirmās instances tiesas spriedums civilprocesā stājas likumīgā spēkā pēc tam, kad notecējis termiņš tā pārsūdzēšanai apelācijas kārtībā un sūdzība nav iesniegta. Ja apelācijas instances tiesa apelācijas sūdzību atstājusi bez izskatīšanas vai apelācijas



tiesvedību izbeigusi, spriedums stājas spēkā attiecīgā lēmuma pasludināšanas brīdī. Ja spriedums pārsūdzēts kādā daļā, tā nepārsūdzētajā daļā spriedums stājas spēkā, kad notecējis tā pārsūdzēšanas termiņš.

Atbilstoši Civilprocesa 434. pantam apelācijas instances tiesas sprieduma spēkā stāšanās tiek saistīta vienīgi ar tā pasludināšanu. Turklāt Civilprocesa likumā ietvertais tiesiskais regulējums ir pretrunīgs, jo, no vienas puses, nosaka apelācijas instances tiesas sprieduma spēkā stāšanos ar pasludināšanas brīdī, bet, no otras puses, paredz šāda sprieduma pārsūdzēšanu kasācijas kārtībā.

Līdz ar to Civilprocesa likumā noteiktā apelācijas instances tiesas sprieduma spēkā stāšanās kārtība būtiski atšķiras no kārtības, kādā stājas spēkā pirmās instances spriedums civilprocesā.

**16.3.** Lai izvērtētu apstrīdētajā normā noteiktā līdzekļa piemērotību legītimā mērķa sasniegšanai, papildus nepieciešams ņemt vērā arī likumīgā spēkā esošā tiesas sprieduma tiesiskās sekas.

Likuma „Par tiesu varu” 16. panta otrā daļa noteic, ka spriedums, kas stājies likumīgā spēkā, ir izpildāms. Savukārt šā panta ceturtnā daļa noteic, ka šādam spriedumam ir likuma spēks, tas ir visiem obligāts un pret to jāizturas ar tādu pašu cieņu kā pret likumu. Arī Civilprocesa 538. pants noteic, ka tiesas spriedumi un lēmumi izpildāmi pēc to stāšanās likumīgā spēkā, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar likumu vai tiesas spriedumu tie izpildāmi nekavējoties. Līdz ar to izpildāms ir arī tāds apelācijas instances tiesas spriedums, kura pārsūdzēšanas iespēja noteikta likumā.

Satversmes 92. pants garantē tiesības nevis uz bezgalīgu tiesas procesu, bet, gluži otrādi, uz procesu, kuram saprātīgā laikā jānoslēdzas ar spēkā stājušos tiesas spriedumu. Tiesiskā stabilitāte prasa ne vien noregulētu tiesvedības procesu, bet arī tādu noslēgumu, kas ir tiesiski noturīgs (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 5. un 8. punktu*). Turklāt Satversmes 92. pants jāvērtē kopsakarā ar citām Satversmes normām un principiem, pirmām kārtām

tiesiskas valsts principu, kas nostiprināts Satversmes 1. pantā (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 8. punktu*). Viens no tiesiskuma elementiem ir tiesiskās noteiktības princips, kas citastarp prasa to, lai netiktu apšaubīti spēkā stājušies tiesas spriedumi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka tiesas sprieduma izpilde ir neatņemama tiesību uz taisnīgu tiesu sastāvdaļa (*sk., piemēram, ECT spriedumu lietā: Marini v. Albania, judgement of 18 December 2007, para. 126*). Uz nepieciešamību nodrošināt otrās instances tiesas sprieduma izpildi norādīts arī Eiropas Padomes rekomendācijā Nr. R (95) 5. Viens no tās pamatmērķiem ir veicināt galīgā sprieduma pieņemšanu pēc iespējas zemākā tiesas instancē, bet sprieduma pārsūdzēšanas iespēju noteikt drīzāk kā izņēmumu, nevis vispārējo kārtību. Šīs pašas rekomendācijas 7. panta „e” punktā norādīts, ka otrās instances spriedumiem vajadzētu būt izpildāmiem, ja vien otrās vai trešās instances tiesa neaptur sprieduma izpildi vai arī sūdzības iesniedzējs nesniedz pietiekamas garantijas sprieduma izpildes iespējamībai. No rekomendācijas izriet, ka likumā jābūt noteiktiem efektīviem sprieduma izpildes apturēšanas mehānismiem, ja tajā ir paredzēta sprieduma pārsūdzības iespēja.

Atbilstoši Civilprocesa likumā ietvertajam tiesiskajam regulējumam kasācijas kārtībā lieta tiek izskatīta, kad apelācijas instances tiesas spriedums jau ir stājies likumīgā spēkā un dažreiz jau ir izpildīts vai tiek izpildīts (*sk.: Dudelis M. Civilprocesa likuma 450. panta komentārs. Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 616. lpp.*). Līdz ar to jāizvērtē, vai likumdevējs ir nodrošinājis efektīvu indivīda tiesību aizsardzību gadījumā, kad ar kasācijas instances spriedumu tiek atcelts likumīgā spēkā stājies apelācijas instances spriedums.

**16.4.** Saeima atbildes rakstā norādījusi, ka Civilprocesa likumā ir ietverti mehānismi, kas nodrošina iespēju apelācijas instances tiesas sprieduma izpildes sekas mazināt (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 87. un 164. lpp.*). Pirmkārt, to

nodrošinot Civilprocesa likuma 464. panta sestajā daļā paredzētā iespēja apturēt sprieduma izpildi. Otrkārt, to nodrošinot Civilprocesa 634. pantā paredzētais sprieduma izpildīšanas pagrieziena.

Civilprocesa 464. panta sestajā daļā paredzēta iespēja pēc puses lūguma apturēt sprieduma izpildi, ja lieta nodota izskatīšanai kasācijas kārtībā. Tomēr likumdevējs nav nodrošinājis iespēju lietā iesaistītajām pusēm nodrošināt savu interešu aizsardzību, ja apelācijas instances tiesas spriedums jau ir izpildīts līdz kasācijas sūdzības un tātad arī lūguma par sprieduma izpildes apturēšanu izvērtēšanai Senāta rīcības sēdē.

Apelācijas instances tiesas sprieduma izpildes seku mazināšana ne vienmēr var tikt uzskatīta par pietiekami efektīvu līdzekli, jo laika posms starp apelācijas sprieduma pasludināšanu un Senāta rīcības sēdi var būt pietiekami ilgs, lai pastāvētu iespēja, ka apelācijas tiesas spriedums jau ir izpildīts.

Saeima par pietiekami efektīvu līdzekli izpildīta un vēlāk atcelta apelācijas instances tiesas sprieduma seku mazināšanai uzskata arī 634. pantā noteikto procedūru. Proti, ja izpildītu spriedumu atceļ un pēc lietas jaunas izskatīšanas taisa spriedumu par prasības noraidīšanu vai pieņem lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā vai par lietas atstāšanu bez izskatīšanas, atbildētājam tiek atdots atpakaļ viss, kas no viņa piedzīts prasītāja labā pēc atceltā sprieduma (sprieduma izpildīšanas pagrieziena). Ja atdot atpakaļ mantu natūrā nav iespējams, tiesas spriedumā vai lēmumā tiek paredzēta šīs mantas vērtības atlīdzināšana. Satversmes tiesa tomēr piekrīt prof. J. Rozenberga paustajam viedoklim (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 91. – 92. lpp.*), ka 634. pants neparedz pietiekamas iespējas sprieduma izpildīšanas pagriezienu nodrošināt ar atbilstošiem tiesiskiem līdzekļiem.

Līdz ar to netiek panākta līdztiesība starp pusēm gan likuma, gan tiesas priekšā. Prasītājam Civilprocesa likumā tiek piešķirtas plašas iespējas savu prasību nodrošināt ar dažādiem tiesiskiem līdzekļiem kā pirms prasības celšanas tiesā, tā arī jebkurā procesa stadijā (*sk. Civilprocesa likuma 19. nodaļu*). Turpretī atbildētājam likumā nav paredzētas tiesības prasīt

nodrošināt sprieduma izpildes pagriezienu, ja izpilde uzsākta saskaņā ar Civilprocesa likuma 434. pantu, neraugoties uz to, ka apelācijas instances spriedums tiek pārsūdzēts kasācijas kārtībā.

Šāds tiesiskais regulējums vienai pusei var radīt būtiskus zaudējumus, ja apelācijas instances spriedums vēlāk pilnībā vai daļēji tiek atcelts ar kasācijas instances tiesas spriedumu. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka taisnīgas tiesas jēdziens ietver arī pušu līdzvērtīgu iespēju principu, kas citastarp liedz kādai no lietā iesaistītajām pusēm piešķirt būtiskas priekšrocības (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 6. punktu*). Kasācijas sūdzības apmierināšanas rezultātā tai lietā iesaistītajai pusei, kas iegūtu tiesības uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu, netiek nodrošinātas pilnvērtīgi īstenojamas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Tādējādi nevar piekrist Saeimas viedoklim, ka spēkā esošais tiesiskais regulējums nodrošina adekvātu un efektīvu personas tiesisko interešu aizsardzību, ja ar kasācijas instances tiesas spriedumu tiek atcelts jau spēkā stāties un pilnībā vai daļēji izpildīts apelācijas instances tiesas spriedums. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums var radīt tādu situāciju, ka apelācijas instances sprieduma pārsūdzēšana kasācijas kārtībā kļūst bezjēdzīga un neveicina lietā iesaistīto personu interešu aizsardzību.

Līdz ar to apstrīdētā norma redakcijā, kāda bija spēkā lietu ierosināšanas brīdī, nenodrošina līdzsvaru starp tiesas procesa efektivitāti un personas tiesību aizsardzību. Tātad noteiktais ierobežojums nav iespējami saudzējošākais līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka tiesiskā valstī tiesības ne tikai jādeklarē, bet arī ir jānodrošina to praktiska īstenošana (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-08-01 secinājumu daļas 5. punktu*). Līdz ar to nepieciešams nodrošināt, lai lietas izskatīšana kasācijas instancē būtu efektīva un nekļūtu tikai formāla. Tiesību aizsardzības

mehānismu nevar uzskatīt par efektīvu, ja tas nenodrošina pilnvērtīgu un atbilstošu personas tiesību aizsardzību.

**Tādējādi ierobežojums nav samērīgs ar leģitīmo mērķi un apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo Satversmes 92. pantā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu.**

17. Satversmes tiesa konstatē, ka sprieduma taisīšanas laikā, 2008. gada 22. maijā, Saeimā tika pieņemti grozījumi Civilprocesa likumā, izsakot tā 434. pantu jaunā redakcijā.

17.1. Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja apstrīdētā norma (akts) ir zaudējusi spēku. Minētais vērsts uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv. Tomēr Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmā daļa paredz Satversmes tiesas tiesības izbeigt tiesvedību, bet ne pienākumu to darīt (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 12. jūnija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-06-03 11. punktu*). Līdz ar to, konstatējot šajā normā paredzētos apstākļus, Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai tomēr nepastāv apsvērumi, kas nosaka nepieciešamību turpināt tiesvedību.

Saeimas pieņemtie grozījumi Civilprocesa likumā citastarp noteic, ka 434. panta jaunā redakcija par kārtību, kādā stājas likumīgā spēkā un ir izpildāms apelācijas instances tiesas spriedums, stājas spēkā 2008. gada 1. jūlijā. Līdz ar to sprieduma pieņemšanas brīdī apstrīdētā norma vēl nav zaudējusi spēku un tiesvedība lietā nav izbeidzama.

17.2. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību normas, kuras Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošām augstāka juridiskā spēka tiesību normām, uzskatāmas par spēkā neesošām no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi.

Satversmes tiesa jau vairākkārt norādījusi, ka atsevišķos gadījumos ir pieļaujams, ka Satversmei neatbilstošā tiesību norma vēl zināmu laiku paliek spēkā, lai likumdevējam būtu iespēja rast tādu situācijas risinājumu, kurā tiek ievērotas gan sabiedrības, gan atsevišķu personu intereses (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 22. punktu un Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-02 secinājumu daļas 3. punktu*). Konkrētajā lietā, atceļot apstrīdēto normu no sprieduma pasludināšanas brīža, nebūtu skaidra tiesiskā noregulējuma kārtība, kādā apelācijas instances tiesas spriedums stājas spēkā.

Tiesību zinātnē, skaidrojot procesuālā likuma piemērošanu laikā, norādīts, ka „jaunais procesuālais likums, tiklīdz tas stāties spēkā, tūlīt arī piemērojams turpmākajām procesuālajām darbībām, kaut arī prasības lieta iesākta pirms jaunā likuma izdošanas. Nepieciešams vienīgi, lai jaunais procesuālais likums nepārgrozītu un neatņemtu pusei procesā tādas procesuālās tiesības, kuras viņai bijušas lietas iesākšanas brīdī tiesā” (*sk.: Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 128.lpp.*). Tādējādi apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu, pirms stājusies spēkā likumdevēja pieņemtā 434. panta redakcija, neradītu Pieteikumu iesniedzējiem labvēlīgāku tiesisko situāciju. Turklāt neviens no Pieteikumu iesniedzējiem nav lūdzis atzīt Civilprocesa 434. pantu par spēkā neesošu no tā pieņemšanas brīža.

Tādējādi konkrētajā gadījumā ir pieļaujams, ka apstrīdētā norma paliek spēkā līdz brīdim, kad likumīgā spēkā stājas Saeimas pieņemtie grozījumi Civilprocesa likuma 434. pantā.

**18.** Pieteikumu iesniedzēji lūdz izvērtēt, vai Civilprocesa likuma 464. pants, kas noteic Senāta rīcības sēdes tiesisko regulējumu, atbilst Satversmes 92. pantam.

**18.1.** Lieta ierosināta par visa Civilprocesa likuma 464. panta atbilstību Satversmes normām. Tomēr no konstitucionālajām sūdzībām izriet, ka tiek

apstrīdēta Civilprocesa likuma 464. panta trešā daļa, kas noteic: „Ja senatoru kolēģija vienbalsīgi atzīst, ka kasācijas sūdzība neatbilst likuma prasībām, tā pieņem lēmumu par kasācijas tiesvedības izbeigšanu.”

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka ar šo normu tiek ierobežotas viņu tiesības uz taisnīgu tiesu, jo tajā nav paredzēta iespēja pārsūdzēt Senāta rīcības sēdes lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā. Tajā pašā laikā Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka pārsūdzības neiespējamība neesot tieši noteikta Civilprocesa likuma 464. pantā, bet drīzāk izriet no Civilprocesa likumā ietvertā tiesiskā regulējuma kopumā.

No konstitucionālajām sūdzībām izriet, ka Pieteikumu iesniedzēji par neatbilstošu Satversmei uzskata to, ka Senāta rīcības sēde, izskatot kasācijas sūdzību, esot rīkojusies *ultra vires*, tas ir, pieņēmusi lēmumu ārpus likumā noteiktajām kompetences robežām. Senāta rīcības sēde esot lēmusi par jautājumiem, kurus varot skatīt vienīgi kasācijas instances tiesas sēdē. Līdz ar to konstitucionālajās sūdzībās būtībā ir ietverts prasījums par Civilprocesa likuma 464. panta trešās daļas piemērošanas atbilstību Satversmes 92. pantā noteiktajām tiesībām uz taisnīgu tiesu, nevis par pašas normas atbilstību Satversmei.

No konstitucionālajās sūdzībās minētajiem argumentiem un tām pievienotajiem materiāliem var secināt, ka Civilprocesa 464. panta piemērošanas prakse nav vienveidīga, taču tas nav pietiekams pamats, lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes normām un lemtu par šīs normas spēkā esamību. Satversmes tiesa jau norādījusi, ka tās pamatuzdevums nav izlemt to, kā katrā konkrētajā gadījumā pareizi piemērojamas tiesību normas (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 17. punktu*).

Satversmes tiesas kompetence ir noteikta Satversmes 85. pantā, kā arī Satversmes tiesas likuma 1. un 16. pantā. Satversmes tiesas kompetencē neietilpst tiesību normu piemērošanas vērtēšana (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-05-010306 secinājumu daļas*

7. punktu). Tādējādi Satversmes tiesa nav tiesīga pārvērtēt Civilprocesa ietvaros pieņemtos tiesas nolēmumus. Satversmes tiesa nav tiesīga lemt par to, vai vispārējās jurisdikcijas tiesa, izskatot konkrētu lietu, pareizi pievērojusi materiālās un procesuālās normas. Satversmes tiesas kompetencē neietilpst Senāta rīcības sēdes lēmuma tiesiskuma izvērtēšana. Tādēļ tiesvedība par Civilprocesa likuma 464. panta trešās daļas atbilstību Satversmes pantiem ir izbeidzama.

**18.2.** No Civilprocesa likumā ietvertā tiesiskā regulējuma izrietošās sekas, proti, ka Senāta rīcības sēdes lēmums, kas pieņemts, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 464. panta trešo daļu, nav pārsūdzams, jāvērtē kopsakarā ar kasācijas instances tiesas lomu civilprocesa ietvaros.

Kasācijas instances tiesa Latvijā ir Senāts. Senāta kompetencē neietilpst lietas faktisko apstākļu pārbaude un vērtēšana. Kasācijas instances tiesā tiek skatīti tikai *quaestiones iuris*, proti, jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību. Kasācijas principam ir publiski tiesisks raksturs, jo tas ir vērsts uz tiesību normu vienveidīgu piemērošanu un iztulkošanu visā valstī (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punktu*). Pieejama un saprotama judikatūra, kasācijas instances tiesas sniegtā problēmjautājumu analīze un interpretācija ir būtisks instruments vienveidīgas judikatūras veidošanai, kā arī tiesību attīstības nodrošināšanai.

Satversmes tiesa uzskata, ka Latvijā pastāvošā kasācijas institūta būtiska iezīme, īpaši civilprocesa ietvaros, ir tā, ka kasācijas instancē izšķirošā nozīme ir publiski tiesiskajām interesēm, jo strīds starp pusēm tiek skatīts, civillietu pēc būtības caurlūkojot pirmajās divās instancēs (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punktu*).

Lai kasācijas instances tiesa varētu pienācīgi veikt savu darbu, proti, izlemt principiālus materiālo un procesuālo normu piemērošanas jautājumus, likumdevējam iespēju robežās tā ir jāatslogo no nepamatotu sūdzību



izskatīšanas (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punktu un Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 13.1.punktu*).

Likumdevējs Civilprocesa likuma 464. panta pirmajā daļā noteicis, ka „Senātam iesniegtās kasācijas sūdzības un protestus pēc šā likuma 460. panta pirmajā daļā paredzētā paskaidrojuma iesniegšanas termiņa izbeigšanās izskata rīcības sēdē, lai izlemtu, vai tie atbilst šā likuma 450. – 454. panta prasībām un vai ir izskatāmi kasācijas instances tiesas sēdē”. Līdz ar to Senāta rīcības sēdē tiek pārbaudīts, vai persona ir tiesīga iesniegt kasācijas sūdzību, vai kasācijas sūdzība ir sastādīta atbilstoši likuma prasībām un vai tā iesniegta likumā noteiktajā termiņā.

Pie tam Civilprocesa 464. pantā noteiktā Senāta rīcības sēdes lēmumu pieņemšanas kārtība kopumā uzskatāma par tādu, kas tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu nepadara neefektīvu. Senāta rīcības sēde var pieņemt lēmumu par kasācijas tiesvedības izbeigšanu tikai un vienīgi tad, ja senatoru kolēģijas lēmums par to, ka kasācijas sūdzība neatbilst likuma prasībām, ir vienbalsīgs. Savukārt tad, ja kaut viens no senatoriem uzskata, ka lieta izskatāma kasācijas instancē, senatoru kolēģija pieņem lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai kasācijas kārtībā. Pastāvot šaubām par to, vai lieta nododama izskatīšanai kasācijas instancē, lēmums tiek pieņemts par labu lietas izskatīšanai kasācijas kārtībā.

Tādējādi likumdevējs ir parūpējies par to, ka tiek veicināta arī citu personu interešu aizsardzība un nodrošināšana, jo kasācijas instancei jāsniedz materiālo un procesuālo tiesību normu interpretācija, kas var būtiski ietekmēt daudzu personu tiesības dažādos tiesas procesos. Senāta rīcības sēdes mērķis citastarp ir nodrošināt, lai kasācijas instances tiesa izskatītu lietas, kurās strīdīgs ir tieši tiesību normu interpretācijas jautājums, kā arī novērst atsevišķu personu bezmērķīgu tiesāšanos un vēršanos tiesā ar nepamatotām prasībām, kas varētu aizskart citu personu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Satversmes tiesa norāda, ka Satversmes 92. pants negarantē ikviena lēmuma pārsūdzēšanu lietas izskatīšanas ietvaros. Šādas tiesības negarantē arī Konvencijas 6. pants. Satversmes tiesa, analizējot ECT spriedumus par Konvencijas 6. pantā noteiktajām tiesībām, norādījusi, ka valstīm ir rīcības brīvība noteikt pārsūdzības principa apjomu saskaņā ar savu tiesību sistēmu (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2001-08-01 secinājumu daļas 3. punktu un Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-17-0106 secinājumu daļas 5. punktu*).

Līdz ar to likumdevēja noteiktā kasācijas sūdzību un protestu sākotnējā izvērtēšana Senāta rīcības sēdē ir atbilstoši izraudzīts līdzeklis kasācijas instances pienācīgas darbības nodrošināšanai.

**18.3.** Normatīvo regulējumu vienmēr var pilnveidot. Īpaši tas nepieciešams gadījumos, kas saistīti ar pamattiesību nodrošināšanu. Satversmes tiesa vērš uzmanību uz to, ka Civilprocesa likumā vajadzētu precizēt tiesisko regulējumu, kas noteic Senāta rīcības sēdes kompetenci, lemjot par lietas nodošanu izskatīšanai kasācijas kārtībā.

Salīdzinošā aspektā norādāms, ka Administratīvā procesa likuma 338.<sup>1</sup> pantā ir konkretizēti gadījumi, kas var būt par pamatu atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību administratīvā procesa ietvaros. Senatoru kolēģija atsakās ierosināt kasācijas tiesvedību, ja kasācijas sūdzība neatbilst noteiktām Administratīvā procesa likuma prasībām vai iesniegta par tiesas spriedumu, kas saskaņā ar likumu nav pārsūdzams. Tāpat senatoru kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību, ja jautājumā par kasācijas sūdzībā norādīto materiālo vai procesuālo tiesību normu pārkāpumiem attiecībā uz šo tiesību normu interpretāciju un piemērošanu Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedumos citās līdzīgās lietās ir izveidojusies judikatūra un apelācijas instances tiesas spriedums atbilst tai. Kasācijas tiesvedība tiek atteikta arī tad, ja nerodas šaubas par apelācijas instances tiesas sprieduma tiesiskumu un izskatāmajai lietai nav nozīmes judikatūras veidošanā.

Sprieduma taisīšanas laikā, 2008. gada 22. maijā, Civilprocesa likuma 464. pants izteikts jaunā redakcijā, kā arī likums papildināts ar 464.<sup>1</sup> pantu. Taču šā sprieduma ietvaros pieņemto grozījumu atbilstība Satversmes normām nav vērtējama.

### **Nolēmumu daļa**

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3.punktu, 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa nosprieda:

1. Atzīt Civilprocesa likuma 434. pantu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam un spēkā neesošu no 2008. gada 1. jūlija.

2. Izbeigt tiesvedību daļā par Civilprocesa likuma 464. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 82., 86. un 92. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

J. Jelāgins